

Nr 38.

Ankom till riksdagens kansli den 30 april 1942 kl. 7 f. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 mars 1942 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 172, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar; samt
- 2) lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 217 av herr *Herlitz* och

nr 218 av herr *Nordenson*; samt

inom andra kammaren:

nr 288 av herr *Henriksson*.

I motionen I: 217 hemställes att riksdagen i anledning av förevarande proposition ville

1) för sin del besluta sådant tillägg till lagen om regeringsrätten 2 § 14:o), att mål om förbud mot vidare utövande av handel med ransonerad vara eller om vägrad återkallelse av sådant förbud skola tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande, samt

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående vidgad rätt att påfordra inlösning av varor, som ägaren genom ransoneringsförfattningar eller med stöd av sådana förbudits att förfoga över, och om framläggande för riksdagen av det förslag vartill utredningen kan föranleda.

I motionen I: 218 hemställes, att riksdagen, under förklaring att det genom propositionen framlagda förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor icke kan oförändrat antagas, måtte för sin del däri vidtaga sådana ändringar,

att befogenhet att meddela i förslaget avsett förbud att saluhålla eller försälja eller annorledes överlåta ransonerad vara endast tillägges de allmänna domstolarna samt

att sådant förbud må meddelas i samband med avkunnande av dom, varigenom handelsidkare dömes till ansvar för brott mot ransonerings- eller prisbestämmelse, såframt han genom detta brott jämte eventuella tidigare liknande brott får anses hava i väsentlig mån åsidosatt dylik bestämmelse.

I motionen II: 288 erinras, hurusom enligt det genom propositionen framlagda förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor central krismyndighet skulle efter Kungl. Maj:ts bemyndigande kunna meddela förbud för person, som idkar handel med ransonerad vara, att saluhålla eller försälja eller annorledes överlåta sådan vara, därest han i väsentlig mån åsidosatt för varan i fråga meddelade ransonerings- eller prisbestämmelse. I anslutning därtill uttalas, att övervägande skäl synas tala för att en lag av den föreslagna innebörden kommer till stånd, men att det å andra sidan icke kan bestridas, att en dylik avstängning, därest den användes, innebär ett mycket kännbart ingrepp för den, som drabbas därav. Motionären anser det vara högst angeläget, att garantier skapas för att dylika ingrepp icke komma till stånd utan att en verkligt objektiv och omsorgsfull prövning ägt rum. En sådan garanti skulle enligt motionären erhållas, om behörighet att meddela förbud att saluhålla eller försälja eller annorledes överlåta ransonerad vara enbart tillades domstol. Prövningen inför domstol innebär enligt motionären de bästa möjligheter för en tillfredsställande undersökning. Den möjlighet till besvär över de centrala kristidsorganens beslut, som propositionen öppnar, är vidare enligt motionärens mening icke tillräcklig, när det gäller att förhindra eventuella missbruk. Den person, som drabbats av ett handelsförbud, borde hava samma möjlighet som andra att få sin sak ytterligare prövad, innan en så allvarlig åtgärd som ett handelsförbud vidtoges.

Under hänvisning till vad sålunda anförts hemställes i förevarande motion, att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte vidtaga sådana ändringar i förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor, att de i motionen anförda synpunkterna beaktas, samt att vederbörande utskott måtte formulera erforderlig lagtext.

I fråga om de skäl, som ligga till grund för de genom propositionen framlagda lagförslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. Beträffande motiveringen till motionärernas yrkanden hänvisas till motionerna.

Enligt ransoneringsförfattningarna gäller i allmänhet att den, som överlåter ransonerad vara i strid mot meddelade föreskrifter, skall straffas med dagsböter eller fängelse i högst sex månader; för visst fall gäller motsva-

rande bestämmelse med avseende å den, som för egen eller sin familjs räkning ur egen rörelse uttager ransonerad vara i strid mot meddelade föreskrifter. Till samma straff skall den dömas som bryter mot villkor, som föreskrivits för tillgodonjutande av inköpslicens eller annat tillstånd eller medgivande, eller som uppsåtligen underlåter att i anteckningar, som enligt författningen i fråga skola föras, införa uppgift, som bort där införas, eller i sådana anteckningar inför veterligen oriktig uppgift. Vidare skall till straff, varom nyss är sagt, dömas den som lämnar veterligen oriktig uppgift vid fullgörande av deklarations- eller uppgiftsskyldighet ävensom, i vissa fall, den som underlåter att fullgöra stadgad deklarationsskyldighet. Har ransonerad vara olovligen överlåtits skall förvärvaren av varan, därest förvärvet skett i syfte att återförsälja varan eller att använda den för yrkesmässig tillverkning eller beredning av varor till avsalu eller förvärvaren uppsåtligen förlett överlåtaren till förseelsen, dömas till enahanda straff som är stadgat för överlåtaren (jfr S. F. S. 1941: 902). I vissa fall gäller emellertid ett mera vidsträckt köpareansvar. Beträffande matfetts-, fettråvaru-, ägg- och gräddransoneringsarna gäller sålunda, att den som förvärvar varan i strid mot meddelade föreskrifter straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader ändå att han icke handlat i sådant syfte, som nyss är sagt, eller förlett överlåtaren till förseelsen.

Vidare stadgas regelmässigt i ransoneringsförfattningarna straff för den som obehörigen yppar vad han med stöd av bestämmelserna i vederbörande författning inhämtat genom deklaration eller uppgift eller vid granskning av handelsbok eller annan handling; straffet är dagsböter eller fängelse intill fängelsestraffets normala maximum, två år.

Slutligen stadgas straff (dagsböter eller fängelse i högst två år) för den som obehörigen — genom tillgrepp eller annorledes — förskaffar sig eller annan inköpslicens eller annan av vederbörande myndighet utfärdad handling, som tjänar till bevis om rätt till förvärv av ransonerad vara, eller, i syfte att obehörigen förskaffa sig eller annan sådant bevis eller att förskaffa sig eller annan sådant bevis å större myckenhet av varan än som eljest skolat erhållas, till myndigheten eller dess ombud lämnar medvetet oriktig uppgift. Den som till försäljning utbjuder eller försäljer eller eljest mot vederlag överlåter bevis om inköpsrätt eller som för förvärv av ransonerad vara obehörigen använder sådan för annan utfärdad handling, som nyss är sagt, straffes med dagsböter.

I vissa fall kan emellertid straffet för olovligt förfogande över ransonerad vara bli strängare än vad som följer av det förut sagda. Ligger varan under beslag och innefattar den åtalade gärningen tillika brott mot allmänna förfogandelagen, skall straffet nämligen utmätas enligt sistnämnda lag. Straffskalan kommer för sådant fall att inrymma dagsböter samt fängelse intill fängelsestraffets normala maximum ävensom, vid synnerligen försvårande omständigheter, straffarbete i högst två år.

Vid olovlig överlåtelse av ransonerad vara kunna vidare, förutom det egentliga straffet, ådömas vissa särskilda påföljder. Enligt 2 § kungörelsen den 20 december 1940 (nr 1032) angående särskilda påföljder vid olovlig överlåtelse av vissa ransonerade varor m. m., sådant nämnda författningsrum lyder enligt kungörelse den 19 juli 1941, nr 671, *skall* nämligen domstolen, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, tillika förplikta vederbörande att utgiva ersättning för värdet av vad som olovligen överlåtits. Vidare *må* domstolen, efter ty skäligt finnes, förklara de ytterligare förråd av varan förverkade, som den tilltalade äger eller innehar.

I en den 24 november 1941 till folkhushållningsdepartementet inkommen, av författningsutkast åtföljd skrivelse har *statens livsmedelskommission* hemställt om vissa ändringar och tillägg i fråga om ransoneringsförfattningarnas straffbestämmelser m. m.

Beträffande frågan om höjning av straffskalan för ifrågavarande brott anföres i kommissionens skrivelse, efter det en redogörelse lämnats för ransoneringsförfattningarnas straffbestämmelser, följande:

De erfarenheter, som vunnits rörande domstolarnas tillämpning av ransoneringsförfattningarnas straffbestämmelser, ge vid handen, att domstolarna i många fall för överträdelser av ransoneringsförfattningarna utdömt straff, vilka varit så låga, att de knappast varit ägnade att befrämja det med straffet avsedda ändamålet. Livsmedelskommissionen har redan av denna anledning ansett det önskvärt med en höjning av straffsatserna. Oberoende av vad nu anförts synes emellertid numera en dylik höjning vara nödvändig. I det skärpta försörjningsläge, som inträtt till följd av den fortsatta avspärrningen samt de båda senaste årens felslagna skördar, äro nämligen lockelserna till överträdelser av ransoneringsbestämmelserna och möjligheterna att genom dylika överträdelser ernå obehöriga vinster betydligt större än tidigare. De straffmöjligheter, som för närvarande förefinnas, synas i praktiken icke leda till en så kraftig reaktion från samhällets sida, som i det nu uppkomna läget är erforderlig och av det allmänna rättsmedvetandet anses befogad.

I de fall, där ransonerings å viss vara sammankopplats med beslag å varan i fråga, blir sådan överträdelse av ransoneringsbestämmelserna, som samtidigt innebär brott mot allmänna förfogandelagen, straffbar enligt sagda lags bestämmelser i stället för enligt vederbörande ransoneringsförfattning. Dylikt brott mot allmänna förfogandelagen straffas enligt 23 § sagda lag med dagsböter eller fängelse, varjämte, om omständigheterna äro synnerligen försvårande, straffet må höjas till straffarbete i högst två år. Den, som olovligen överlåter ransonerad vara, kan således, om varan ligger under beslag, dömas till två års straffarbete, medan han, om varan ej är under beslag, för samma förseelse ej kan dömas till högre straff än fängelse i sex månader. Denna olika behandling av två i realiteten jämställda fall synes kommissionen icke tillfredsställande. Önskvärt synes i stället vara, att man uppnår ett likartat bedömande av överträdelser av ransoneringsbestämmelserna oberoende av, huruvida överträdelsen är belagd med straff i allmänna förfogandelagen eller i någon ransoneringsförfattning.

Med hänsyn till vad i nästföregående stycke sagts och vad livsmedelskommissionen i övrigt ovan anfört rörande behovet av strängare straff för överträdelser av ransoneringsbestämmelserna vill kommissionen föreslå, att en allmän höjning vidtages av straffsatserna för samtliga slag av överträdelser av ransoneringsbestämmelserna på så sätt, att straffet för dylika överträdelser, där den tilltalade genom överträdelserna undandragit eller undanhållit eller åsyftat att undandraga eller undanhålla varuförråd av betydande myckenhet eller värde från ransoneringen, eller där eljest försvårande omständigheter föreligga, bestämmas till fängelse eller straffarbete i högst två år. Då därigenom straffarbete skulle komma att ingå i strafflatituden, torde riksdagens medgivande till den föreslagna straffskärpningen erfordras. Detta medgivande synes lämpligen kunna erhålla formen av ett bemyndigande i lagform för Kungl. Maj:t att föreskriva, att straffet för överträdelser av ransoneringsbestämmelserna må, under sådana omständigheter, som nyss nämnts, bestämmas till straffarbete i högst två år. På Kungl. Maj:t skulle därefter ankomma att i särskild kungörelse förordna om den ovan föreslagna höjningen av straffsatserna.

Med överträdelse av ransoneringsbestämmelserna torde i detta sammanhang böra jämföras överträdelse av bestämmelser, som Kungl. Maj:t utfärdat till förberedande av ransoneringsbestämmelser. Det ifrågasatta bemyndigandet från riksdagen torde därför böra gälla även dylika överträdelser. Härigenom skulle Kungl. Maj:t kunna förordna om motsvarande höjning av straffsatserna för överträdelser av bestämmelserna i Kungl. Maj:ts kungörelser den 6 oktober 1939 (nr 706) angående utdelande av inköpskort och den 21 mars 1941 (nr 200) angående särskilda legitimationskort för erhållande av inköpskort för ransonerade varor, m. m. — Det torde utan vidare vara klart, att förfarande, som är belagt med straff enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 19 juli 1941 (nr 670) angående straff i vissa fall för olovligt förvärfv av ransonerad vara, m. m.¹, är att anse såsom överträdelse av ransoneringsbestämmelserna och följaktligen går in under det ifrågasatta bemyndigandet till straffhöjning.

Med den här föreslagna formen för riksdagens medverkan till straffhöjningen vinner man, att Kungl. Maj:t i de nya ransoneringsförfattningar, som hädanefter kunna komma att utfärdas, kan intaga de föreslagna högre straffsatserna utan att riksdagens godkännande för varje särskilt fall behöver inhämtas.

I anslutning till vad livsmedelskommissionen sålunda anfört angående höjning av straffskalan för brott mot ransoneringsförfattningarna har kommissionen föreslagit, att motsvarande höjning skulle vidtagas i allmänna förfogandelagens straffskala.

Livsmedelskommissionen har i sin skrivelse vidare föreslagit vissa utvidgningar av de ersättnings- och förverkanderegler, som gälla enligt kungörelsen den 20 december 1940, nr 1032 (ändrad 1941: 671). I anslutning härtill har kommissionen vidare anfört, att vissa ändringar borde vidtagas jämväl i allmänna förfogandelagens förverkanderegler i syfte att uppnå överensstämmelse mellan respektive författningar.

¹ Numera ersatt av kungörelse den 5 december 1941, nr 902.

Ytterligare har livsmedelskommissionen i sin skrivelse upplagit frågan om meddelande av befogenhet för de centrala kristidsmyndigheterna att, då skäl därtill föreligga, förbjuda handlande att idka handel med ransonerad vara. Härom anföres följande:

Kommissionen vill även föreslå en annan åtgärd som, vid sidan av skärpta bestämmelser om straff och förverkande, synes ägnad att skapa ökade garantier för att ransoneringsbestämmelserna skola efterlevas. Denna åtgärd är, att de centrala kristidsorganen tillerkännas befogenhet att under vissa omständigheter förbjuda handlande att idka handel med ransonerad vara. Enligt kommissionens mening kan det ifrågasättas, om ej den psykologiska effekten av en dylik åtgärd kan bli ännu större än en skärpning av bestämmelserna om straff och förverkande. Som skäl för meddelande av bestämmelser av nu angiven art vill kommissionen även anföra följande.

Det synes ej tillfredsställande, att en handlande, som genom upprepade överträdelse av ransoneringsbestämmelserna eller på annat sätt visat sig olämplig att handhava försäljningen av ransonerade varor, ändock skall få fortsätta att idka handel med dylika varor. Även för den lojala handeln skulle det säkerligen vara av stort värde, att handlande, som i avsevärd mån åsidosätta ransoneringsbestämmelserna, förbjudas idka handel med ransonerade varor. Genom dylikt förfarande av de illojala handlandena lockas nämligen allmänheten att begära motsvarande förmåner även hos de handlande, vilka strängt följa ransoneringsbestämmelserna. Dessa senare utsätts härigenom för risken att kunderna, om deras anspråk avslås, skola gå över till sådana firmor, som visat sig mindre nogräknade. Kan man däremot gallra bort sådana handlande, som befunnits i större utsträckning åsidosätta ransoneringsbestämmelserna, kommer detta med all säkerhet att minska pressen från allmänheten på de lojala handlandena.

Formellt sett äga de centrala kristidsorganen redan enligt gällande ransoneringsförfattningar vissa möjligheter att avstänga en handlande från idkande av handel med ransonerade varor. Då de centrala kristidsorganen enligt ransoneringsförfattningarna regelmässigt äga bestämma den ordning, i vilken försäljning av ransonerad vara får ske, kunna de uppenbarligen, genom att föreskriva, att inköpsbevis för viss ransonerad vara endast skola gälla för inköp hos viss handlande eller att handlande får förnya sitt lager av ransonerad vara endast i den mån det centrala kristidsorganet eller dessamma underordnat kristidsorgan så medger, ernå det resultatet, att en viss handlande varken kan sälja sitt ineliggande lager eller företaga inköp till utökning av lagret.

Beträffande de flesta ransonerade varor och särskilt då de varor, som falla inom livsmedelskommissionens verksamhetsområde, stöter det emellertid på avsevärda svårigheter, om man på nu angivet sätt vill söka avstänga en handlande från att idka handel med viss ransonerad vara. Det nu gällande ransoneringsystemet för flertalet viktigare ransonerade varor är nämligen uppbyggt på den principen, att förbrukarnas inköpsbevis skola gälla för inköp hos vilka handlande som helst, och att varje handlande skall kunna använda de inköpsbevis, han mottagit vid försäljning i sin rörelse av viss ransonerad vara, för inköp av motsvarande kvantitet av samma vara från annan handlande (partihandlare). Skyldighet att till kristidsmyndighet avgiva regelbundna redovisningar angående försäljningen av ransonerade varor åligger i regel endast vissa partihandlare och tillverkare. Detta ransonerings-system bör ses i motsats till det, som tillämpades under förra världskriget.

Då ägde nämligen handlande icke använda av honom i rörelsen mottagna inköpsbevis för inköp hos annan handlande utan hade i stället att såsom redovisning för verkställda försäljningar insända dessa inköpsbevis till ett särskilt kristidsorgan. Efter granskning av redovisningen erhöll handlanden från detta kristidsorgan särskild licens för inköp av den myckenhet varor, som erfordrades för förnyande av hans lager. Med sistnämnda ransoneringssystem erbjöd det uppenbarligen inga svårigheter att betaga handlanden möjlighet att förnya sitt lager, vilket ju förr eller senare måste leda till att handlanden upphörde med försäljning av den ransonerade varan. Annorlunda ställer sig emellertid saken med det ransoneringssystem, som nu tillämpas.

Om man, då fråga är om en vara, där det här ovan angivna ransoneringssystemet tillämpas, vill betaga handlanden möjlighet att idka handel med varan ifråga, skulle det sålunda till en början, då det gällde att förhindra utförsäljning av handlandens inneliggande lager av varan, erfordras ett offentligt tillkännagivande av att utfärdade inköpsbevis ej gälla för inköp hos handlanden i fråga. En dylik åtgärd, vilken skulle komma att innebära en offentlig brännmärkning av handlanden, synes emellertid ägnad att inge betänkligheter, vilka troligen skulle leda till att de centrala kristidsorganen i det längsta komma att draga sig för att tillgripa nu angivna förfarande. Vad härefter angår möjligheterna att avstänga en handlande från fortsatta leveranser av viss ransonerad vara, vilket givetvis är det viktigaste ledet i avstängningsförfarandet, kan detta ske antingen genom ett offentligt tillkännagivande av att handlanden i fråga ej äger för inköp av nya varor begagna sig av de inköpsbevis, han mottagit i sin rörelse, eller ock genom en omläggning av ransoneringssystemet i den riktningen, att en handlande alltid skulle behöva särskilt av kristidsmyndighet utfärdat inköpsbevis för att få inköpa ransonerad vara från annan handlande. Mot den förra utvägen tala emellertid de förut omnämnda betänkligheterna mot ett offentligt tillkännagivande av avstängningsbeslut, och härtill kommer, att ett dylikt avstängningsbeslut lätt skulle kunna kringgås genom att handlanden i fråga överlämnade sina inköpsbevis till annan handlande, vilken därefter begagnade dem till inköp för den förre handlandens räkning. Den andra utvägen, nämligen att omlägga hela ransoneringssystemet i den riktning, som nyss angivits, skulle åter medföra så avsevärda kostnader för det allmänna, att densamma utan vidare torde kunna lämnas ur räkningen.

Det sagda torde tillräckligt belysa svårigheterna att medelst användande av ransoneringsbestämmelserna åstadkomma, att en viss handlande avstänges från idkande av handel med ransonerad vara. Då emellertid, såsom kommissionen ovan anför, redan vetskapen om att sådan avstängning kan ske torde vara ägnad att avsevärt öka respekten för ransoneringsförfattningarna, har kommissionen funnit det önskvärt, att en form skapas, genom vilken en sådan avstängning praktiskt kan genomföras. Detta synes kunna ske därigenom att de centrala kristidsmyndigheterna av Kungl. Maj:t tillerkännas befogenhet att meddela förbud för handlande att idka handel med ransonerad vara. I överensstämmelse härmed har inom livsmedelskommissionen utarbetats ett utkast till Kungl. Maj:ts kungörelse angående förbud i vissa fall mot idkande av handel med ransonerade varor. Till de i sagda utkast intagna bestämmelserna vill livsmedelskommissionen foga följande anmärkningar.

Enligt 1 § i utkastet skall central kristidsmyndighet, om handlande i väsentlig mån åsidosätter av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndi-

gande, av central kristidsmyndighet meddelade ransonerings- eller prisbestämmelser eller då eljest särskilda skäl därtill äro, äga meddela förbud för handlanden att saluhålla eller försälja sådana ransonerade varor, som falla inom myndighetens verksamhetsområde. Livsmedelskommissionen vill här till erinra, att enligt vad ovan anförts befoget att verkställa sådan avstängning i princip måste anses tillkomma de centrala kristidsmyndigheterna redan enligt ransoneringsförfattningarna, ehuru såsom ovan nämnts befogetheten i praktiken icke lämpligen kan göras gällande.

Meddelande av här avsett förbud torde väl i första hand bli aktuellt i sådana fall, då en handlande befunnits ha i större omfattning eller i ett flertal fall verkställt överlåtelse av ransonerad vara i strid mot gällande ransoneringsbestämmelser. Även andra fall kunna emellertid tänkas, där ett handelsförbud kan anses befogat. Dylikt förbud bör sålunda kunna meddelas, då en handlande lämnat sådana oriktiga uppgifter angående sitt innehav av ransonerad vara, att det kan antagas, att han haft för avsikt att överlåta det ej deklarerade förrådet vid sidan av ransoneringen. Även överträdelse av fastställda normalpriser synes under vissa förhållanden böra kunna föranleda, att handelsförbud meddelas. Något närmare angivande av under vilka omständigheter handelsförbud skall få meddelas har dock icke skett i utkastet. Med hänsyn till de skiftande förhållanden, som kunna tänkas föreligga, har det nämligen ansetts önskvärt, att de centrala krisorganens handelsfrihet härvidlag ej allt för mycket inskränkes. Det bör i detta sammanhang anmärkas, att det ej synes böra utgöra någon nödvändig förutsättning för att handelsförbud skall få meddelas, att laga kraftägande dom föreligger mot handlanden. Den felande skulle nämligen i så fall genom överklagande kunna under längre tid förhindra meddelandet av dylikt förbud. Meddelat förbud torde i princip böra kunna gälla, så länge de av nu rådande förhållanden föranledda regleringarna kvarstå. Vederbörande centrala kristidsmyndighet bör dock, om den så anser lämpligt, kunna efter viss tid upphäva meddelat förbud; i fall underrättens fällande dom efter överklagande upphäves, lärer sålunda anledning till upphävande föreligga. Myndigheten bör även äga avgöra, huruvida förbudet skall gälla allenast viss vara eller eventuellt flera eller samtliga de varor, som falla inom myndighetens verksamhetsområde. Däremot bör myndighet icke kunna meddela förbud beträffande vara, som faller inom annan central kristidsmyndighets verksamhetsområde. För att viss central kristidsmyndighet skall få meddela handelsförbud fordras vidare ej, att den begångna förseelsen berör vara, som faller inom myndighetens verksamhetsområde. Även överträdelse av ransonerings- eller prisbestämmelse beträffande vara, som faller inom annan central kristidsmyndighets verksamhetsområde, kan sålunda föranleda ett av förstnämnda myndighet meddelat handelsförbud.

Statens industrikommission, som under hand fått del av utkast till livsmedelskommissionens ifrågavarande skrivelse, har i ett vid skrivelsen såsom bilaga fogat brev till livsmedelskommissionen av den 19 november 1941 meddelat, att industrikommissionen icke hade något att erinra mot förslagen utan vore beredd att biträda desamma.

Jämväl *statens bränslekommission* har i en till livsmedelskommissionen ställd, av sistnämnda kommission till folkhushållningsdepartementet överlämnad skrivelse förklarat sig i huvudsak biträda livsmedelskommissionens förenämnda förslag.

Över livsmedelskommissionens förslag hava efter remiss yttranden avgivits av kommerskollegium och socialstyrelsen.

Kommerskollegium har gjort vissa anmärkningar till förslagen om skärpning av straffskalan samt om rätt för kommissionerna att meddela handelsförbud, men i övrigt har, efter vad i yttrandet anföres, den verkställda granskningen icke föranlett någon erinran från kollegii sida.

Socialstyrelsen har förklarat sig kunna i huvudsak tillstyrka bifall till de förslag i olika hänseenden, som framlagts i livsmedelskommissionens skrivelse. Styrelsen har dock gjort vissa erinringar i fråga om förslaget om rätt för kommissionerna att meddela handelsförbud.

De i yttrandena framkomna erinringarna mot livsmedelskommissionens förslag angivas närmare å sid. 14—15 i propositionen.

Vid remiss den 13 februari 1942 till lagrådet av upprättade lagförslag i ämnet anförde *t. f. chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Bergquist*, följande:

»Såsom chefen för folkhushållningsdepartementet framhöll i svar å en vid föregående års riksdag inom andra kammaren framställd interpellation angående ransoneringsförfattningarnas straffbestämmelser (andra kammarens protokoll nr 51 för den 17 december 1941), torde de straffmöjligheter, som föreligga enligt gällande bestämmelser, få anses tillräckliga såvitt angår det stora flertalet förseelser på förevarande områden. Emellertid torde den gångna tidens erfarenheter hava givit vid handen, att det för vissa fall skulle vara önskvärt att kunna inskrida med strängare påföljder än vad gällande författningar medgiva. Härvid bör särskilt beaktas, att under den ifrågavarande brottskategorien inrymmas företeelser av sins emellan mycket olika art: från rena bagatellförseelser till i vinningssyfte begångna gärningar av beskaffenhet att skada folkförsörjningen. I fråga om brott av sistberörda karaktär är det, särskilt i rådande skärpta försörjningsläge, av vikt att kunna inskrida med stränga påföljder. I detta sammanhang bör även framhållas, att det skärpta försörjningsläget i och för sig medför större frestelser till brott mot ransoneringsföreskrifterna än tidigare. Med hänsyn till den inträdda förändringen i försörjningsläget synes det därför påkallat att nu upptaga frågan om utformningen av straffbestämmelserna till omprövning.

Livsmedelskommissionen har föreslagit att för sådana fall av överträdelse mot ransoneringsförfattningarna m. m., där den tilltalade genom överträdelsen undandragit eller undanhållit eller åsyftat att undandraga eller undanhålla varuförråd av betydande myckenhet eller värde eller där eljest försvårande omtändigheter föreligga, straffet skall bestämmas till fängelse eller straffarbete i högst två år; överträdelsen skulle alltså, där omständigheterna vore försvårande, icke kunna sonas med endast böter. Vad till en början angår förslaget om höjning av straffskalans övre gräns från nuvarande sex månaders fängelse till straffarbete i två år synes kommissio-

nens förslag härutinnan vara välgrundat. Med hänsyn till att de ifrågavarande brotten kunna vara till svårighetsgraden mycket växlande, lär det nämligen vara önskvärt att vida straffskalor stå till domstolarnas förfogande. Det torde därvid vara lämpligt, att straffmaximum bestämmes till av livsmedelskommissionen föreslagna två års straffarbete, varigenom anknytning vinnes till allmänna förfogandelagens straffmaximum.

Livsmedelskommissionens förslag innebär vidare, såsom nyss antytts, en uppdelning av straffskalan; för sådana överträdelser, som icke vore begångna under försvårande omständigheter, skulle den hittillsvarande straffskalan gälla (dagsböter eller fängelse i högst sex månader) medan för brott, förövalade under försvårande omständigheter, straffskalans minimum skulle vara en månads fängelse och dess maximum två års straffarbete. I nuvarande skärpta försörjningsläge äro tvivelsutan de grövre fallen av överträdelser av ransoneringsförfattningarna att anse såsom brott av allvarlig beskaffenhet. Med hänsyn härtill och då det för folkförsörjningen är av betydande intresse, att denna uppfattning på ett påtagligt sätt kommer till uttryck i straffbestämmelserna, biträder jag kommissionens förslag jämväl i nu förevarande del. Jag vill emellertid förutskicka att, när jag sålunda förordar en begränsning av den strängare straffskalan nedåt, jag utgår från att något snävare regler än de av kommissionen föreslagna skola gälla i fråga om vilka fall av överträdelser, som skola hänföras under denna skala.

Enligt livsmedelskommissionens förslag skulle den strängare straffskalan vara att tillämpa, då den tilltalade undandragit eller undanhållit eller åsyftat att undandraga eller undanhålla varuförråd av betydande myckenhet eller värde eller då omständigheterna eljest äro försvårande. Den omständigheten att överträdelserna gällt en betydande myckenhet av viss vara skulle alltså automatiskt medföra, att överträdelserna ansågs begångna under försvårande omständigheter och sålunda hemfölla under den strängare skalan. Emellertid kunna sådana fall förekomma, där brottet, trots att det avsett en betydande myckenhet av varan i fråga, likväl med hänsyn till andra förekommande omständigheter icke är att anse såsom begånget under försvårande omständigheter. Jag förordar därför, att såsom förutsättning för den strängare straffskalans tillämpning endast anges, att omständigheterna äro försvårande, samt att i författningen vidare upptages ett stadgande därom att vid bedömande huruvida omständigheterna äro försvårande särskilt skall beaktas, om gärningen avsett betydande myckenhet av varan eller inköpsbevis, gällande sådan myckenhet, eller avsett ett flertal legitimationskort. Den omständigheten att brottet gällt betydande myckenhet av varan kommer därigenom i allmänhet — men dock icke ovillkorligen — att medföra, att brottet anses begånget under försvårande omständigheter. Vad som i det särskilda fallet skall anses vara »betydande myckenhet» får bedömas med hänsyn till varans art och landets tillgångar å varan i fråga.

För genomförande av den ifrågasatta skärpningen av straffskalan erford-

ras riksdagens medverkan. Livsmedelskommissionen har föreslagit, att riksdagens medgivande skulle inhämtas i form av ett bemyndigande för Kungl. Maj:t — givet i lagform — att föreskriva att för överträdelser av ransoneringsbestämmelserna m. m. må, där omständigheterna äro försvårande, dömas till straffarbete i högst två år. Med hänsyn till de erinringar, som kunna göras mot en fullmaktslagstiftning av dylik innebörd, synes emellertid den av kommissionen anvisade formen för riksdagens medverkan icke böra anlitas. Eftergift synes icke böra göras från kravet på att i lagen skall finnas direkt angivet vilka brott, som skola drabbas av den strängare påföljden. Lagen torde därför i stället böra så utformas, att den för vissa närmare angivna fall av överträdelser mot ransoneringsförfattningarna m. m. stadgar straff av fängelse eller straffarbete i högst två år.

Emellertid synes lagen så tillvida böra vara av fullmaktslags natur, att lagen angives skola äga tillämpning i fråga om sådana av Kungl. Maj:t i anledning av rådande utomordentliga förhållanden utfärdade författningar, som angå reglering av handeln med eller förbrukningen eller användningen av vissa varor eller angå åtgärder till förberedande av sådan reglering, under förutsättning tillika att Kungl. Maj:t förordnat om dylik tillämpning beträffande författningarna i fråga. Därigenom vinnes att lagens straffbestämmelser kunna av Kungl. Maj:t göras tillämpliga även i fråga om nytillkommande ransoneringsförfattningar; vad angår redan gällande ransoneringsförfattningar förutsättes, att Kungl. Maj:t omedelbart efter lagens utfärdande genom särskild författning angiver, i fråga om vilka författningar lagen skall äga tillämpning.

Vid angivande av de brottstyper, som vid försvårande omständigheter skola bestraffas enligt den i lagen angivna strängare straffskalan, torde samma brottsbeskrivningar böra användas som de, vilka förekomma i respektive ransoneringsförfattningar. I enlighet härmed torde i lagen böra upptagas följande slag av överträdelser mot ransoneringsförfattningarna, allt i den mån de äro begångna under försvårande omständigheter: överlåtelse eller uttag ur egen rörelse av vara i strid mot stadgande i vederbörlig ransoneringsförfattning; åsidosättande av villkor, som föreskrivits för tillgodonjutande av inköpslicens eller annat tillstånd eller medgivande, varom förmäles i vederbörlig ransoneringsförfattning; förvärv av vara under sådana förhållanden, att förvärvaren är förfallen till ansvar jämlikt någon av ransoneringsförfattningarna; uppsåtlig underlåtenhet att i anteckningar, som skola föras jämlikt ransoneringsförfattningen i fråga, införa uppgift, som bort införas i sådana anteckningar, eller införande i sådana anteckningar av veterligen oriktig uppgift; underlåtenhet att fullgöra deklarationsskyldighet, som föreskrivits i ransoneringsförfattning, eller lämnande av veterligen oriktig uppgift vid fullgörande av deklarations- eller uppgiftsskyldighet jämlikt sådan författning; obehörigt förskaffande — genom tillgrepp eller annorledes — av inköpslicens eller annat inköpsrättsbevis eller lämnande av

medvetet oriktig uppgift i syfte att förskaffa sig eller annan sådant bevis eller att förskaffa sig eller annan sådant bevis å större myckenhet av varan än som eljest skolat erhållas; obehörigt förskaffande av s. k. personkort eller lämnande av medvetet oriktig uppgift i syfte att obehörigen förskaffa sig eller annan sådant kort.

Såsom i ett tidigare sammanhang anmärkts äro straffbestämmelserna i de särskilda ransoneringsförfattningarna icke tillämpliga, därest den brottslige för gärningen i fråga är förfallen till ansvar enligt allmänna förfogandelagen. Jämväl i de fall, då gärningen med hänsyn till att den begåtts under försvårande omständigheter är att bestraffa enligt den nu föreslagna lagen, torde motsvarande regel böra gälla. De för ransoneringsbrotten uppställda straffbestämmelserna — vare sig de upptagits i vederbörlig ransoneringsförfattning eller i den nu föreslagna lagen — böra sålunda vara subsidiära i förhållande till förfogandelagens straffregler. I den föreslagna lagen torde därför böra införas ett stadgande av innehåll att till straff enligt lagen icke må dömas, där gärningen är straffbar enligt allmänna förfogandelagen.

I detta sammanhang må erinras om att tillgrepp av ransoneringskort enligt det förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen, som framlagts i proposition nr 4 till årets riksdag, är att hänföra under stöldbestämmelserna. Förslaget intager sålunda härutinnan en annan ståndpunkt än hittillsvarande rättspraxis. Den föreslagna lagen är avsedd att träda i kraft den 1 januari 1943. Det oaktat torde, med hänsyn till angelägenheten av att omedelbart få genomfört en straffskärpning beträffande tillgrepp av ransoneringskort, den av mig föreslagna lagen böra gälla jämväl i fråga om sådana tillgrepp. Till undvikande av att tillgrepp av ransoneringskort efter ikraftträdandet av strafflagändringen blir straffbar såväl enligt allmänna strafflagen som enligt den nu föreslagna lagen torde i sistnämnda lag lämpligen böra stadgas, att till straff enligt denna lag icke skall dömas, där gärningen enligt strafflagen är belagd med strängare straff.

I anslutning till det sist anförda må anmärkas, att i det straffrättskommitténs betänkande, som ligger till grund för nyssnämnda proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen, m. m., frågan om det straffrättsliga bedömandet av tillgrepp av ransoneringskort upptagits till behandling närmast med avseende å sådana ransoneringskort, som direkt gälla för inköp av ransonerad vara. Kommitténs uttalanden gälla m. a. o. icke i fråga om personkorten och sådana beredskapskort, som ännu icke förklarats gälla för inköp av viss vara. Enligt vad som under hand inhämtats från straffrättskommittén, anser kommittén emellertid för sin del, att tillgrepp av person- eller beredskapskort i förevarande hänseende är att jämställa med tillgrepp av ransoneringskort. Gentemot denna uppfattning har jag intet att erinra. — Inköpslicenser och andra liknande bevis om rätt till inköp av ransonerad vara torde i förevarande hänseende vara att jämställa med ransoneringskort.

Med den ändring av straffskalan i fråga om överträdelser av ransoneringsförfattningarna, jag i det föregående har föreslagit, kommer denna straffskala att i visst hänseende bli strängare än allmänna förfogandelagens. Enligt sistnämnda lag må för överträdelser av lagens bestämmelser dömas till dagsböter eller fängelse (intill två år) ävensom, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, till straffarbete i högst två år. Enligt den nu föreslagna lagen skall däremot till fängelse eller straffarbete i högst två år dömas, så snart omständigheterna äro försvårande. En dylik olikhet är uppenbarligen icke tillfredsställande, detta i all synnerhet om straffet i de fall, där gärningen innefattar brott mot såväl ransoneringsförfattning som förfogandelagen, skall utmätas allenast jämlikt sistnämnda lag. Det synes därför erforderligt att motsvarande ändring vidtages i förfogandelagen, så att fängelse eller straffarbete jämväl enligt denna lag utdömes så snart omständigheterna äro försvårande. Jag torde i annat sammanhang få förelägga Kungl. Maj:t förslag till sådan ändring.

I enlighet med vad jag i det föregående anfört har inom folkhushållningsdepartementet upprättats förslag till *lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar m. m.* — — — Enligt förslaget skall lagen träda i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Någon tidsbegränsning av lagen — utöver den som ligger däri att lagen överhuvud gäller endast i fråga om sådana ransoneringsförfattningar, som Kungl. Maj:t utfärdar i anledning av rådande utomordentliga förhållanden — torde icke böra föreskrivas. Lagen torde sålunda böra gälla tills vidare. Lagen bör upphävas, så snart något behov av densamma icke längre föreligger.

Över det upprättade förslaget bör lagrådets utlåtande inhämtas. Innan jag hemställer härom, torde jag emellertid få anföra följande angående de ytterligare förslag, som livsmedelskommissionen i förevarande sammanhang framlagt.

Förutom skärpning av straffskalan har livsmedelskommissionen föreslagit vissa utvidgningar av de ersättnings- och förverkanderegler, som gälla enligt kungörelsen den 20 december 1940 (nr 1032) angående särskilda påföljder vid olovlig överlåtelse av vissa ransonerade varor m. m. (ändrad genom kungörelse den 19 juli 1941, nr 671). I enlighet med vad kommissionen föreslagit torde sådana utvidgningar av de gällande reglerna böra vidtagas, att den brottslige regelmässigt går förlustig vad han genom överträdelsen emottagit eller genom överträdelsen förvärvat eller undanhållit. Utfärdandet av föreskrifter i nu berört hänseende torde ankomma på Kungl. Maj:t. Jag anhåller emellertid att få anmäla detta ärende i samband med den förnyade anmälan av frågan om skärpning av straffskalan, som bör ske efter det riksdagen förebaft sistnämnda fråga till behandling. — Såsom livsmedelskommissionen anfört, torde vissa ändringar jämväl böra vidtagas i förfogandelagens förverkanderegler; denna fråga torde emellertid få anmälas i sam-

band med den förut anmärkta frågan om ändring av förfogandelagens straffskala.

Slutligen har livsmedelskommissionen föreslagit, att de centrala kristidsmyndigheterna skulle tillerkännas befogenhet att under vissa omständigheter förbjuda handlande att idka handel med ransonerade varor. Kommissionen har härvid gjort gällande, att den föreslagna befogenheten icke innebure någon egentlig utvidgning av kommissionernas befogenheter, eftersom kommissionerna redan enligt ransoneringsförfattningarna måste anses hava rätt att avstänga en handlande från att idka handel med viss ransonerad vara. Svårigheterna att genomföra en avstängning med stöd allenast av ransoneringsförfattningarna vore emellertid betydande och kommissionen hade därför funnit det önskvärt att en form tillskapades, genom vilken avstängningen praktiskt kunde genomföras.

Helt visst innebär avstängandet av en handlande från rätten att idka handel med ransonerade varor ett betydande och för handlanden mycket kännbart ingrepp. I nuvarande försörjningsläge tala emellertid starka skäl för att möjligheter likväl tillskapas för att genomföra en sådan avstängning. Det må sålunda framhållas, att redan vetskapen om att en dylik möjlighet föreläge skulle i avsevärd grad öka respekten för ransoneringsförfattningarnas bestämmelser. Vidare må framhållas att för det stora flertalet handlande, vilka önska lojalt följa regleringsbestämmelserna, den föreslagna befogenheten bör vara till gagn. Kan man genom hotet om avstängning vinna ökad respekt för ransoneringsförfattningarna hos det fåtal handlande, som hitintills icke varit så nogräknade, måste nämligen detta — såsom kommissionen framhållit — för de lojala handlandena medföra den fördelen, att de i mindre mån bliva utsatta för press från allmänhetens sida.

Med hänsyn till vad sålunda anförts är jag för min del beredd att i huvudsak tillstyrka förslaget. Emellertid synes befogenheten att meddela förbud mot idkande av handel böra begränsas till att avse de fall, där handlande i väsentlig mån åsidosätter meddelade ransonerings- eller prisbestämmelser. Befogenheten bör sålunda icke, såsom livsmedelskommissionen föreslagit, gälla även eljest då särskilda skäl därtill äro. Med hänsyn till åtgärdens djupt ingripande natur synes det nämligen angeläget, att befogenheten icke må utövas annat än i de i författningen preciserade fallen. — Vidtages denna begränsning torde det icke vara erforderligt att, såsom bränslekommissionen ifrågasatt, uppställa krav på åtals anhängiggörande såsom en formlig förutsättning för meddelande av handelsförbud.

Den föreslagna befogenheten att meddela handelsförbud torde böra gälla med avseende å den som idkar handel med varorna i fråga. Härunder avses skola inbegripas dels den som yrkesmässigt bedriver verksamhet, bestående i inköp av varor och deras försäljning i väsentligen samma skick, dels ock den som yrkesmässigt avyttrar varor som han själv tillverkat eller be-
rett; däremot är det icke avsett att försäljning av lantmannaprodukter och

andra råvaror, som säljaren utvunnit från en honom tillhörig eller av honom brukad fastighet, skall inbegripas under stadgandet. Anmärkas må emellertid att — även om stadgandet sålunda avses skola gälla också i fråga om den som avyttrar av honom tillverkade varor — stadgandet likväl icke lär kunna annat än i undantagsfall vinna tillämpning gentemot en sådan näringsidkare; befogenheten torde här av praktiska skäl icke kunna utnyttjas annat än i sådana fall, där den av vederbörande bedrivna tillverkningen och försäljningen är utan betydelse för folkförsörjningen.

Jämväl i vissa andra hänseenden än förut nämnts synas jämkningar böra vidtagas i de av livsmedelskommissionen föreslagna bestämmelserna. Enligt kommissionens förslag till författning i ämnet skall meddelat förbud principiellt gälla *alla* ransonerade varor, som falla inom vederbörande kommissions verksamhetsområde. Därvid göres emellertid den reservationen, att förbudet må begränsas till att avse allenast viss vara eller vissa varor. Förbud skall enligt förslaget kunna av viss kommission meddelas, oaktat vederbörande icke begått någon förseelse, som berör till denna kommissions verksamhetsområde hörande varor. Med hänsyn till att handelsförbudet icke bör i något fall göras mera vittomfattande än förhållandena påkalla torde emellertid de ifrågavarande bestämmelserna böra så utformas, att meddelat förbud skall gälla den vara, beträffande vilken förseelsen begåtts, ävensom, i den mån myndigheten finner särskilda förhållanden därtill föranleda, övriga till myndighetens verksamhetsområde hörande ransonerade varor. Emellertid torde det i vissa fall vara önskvärt att kunna utsträcka förbudet även till varor, som visserligen i ransoneringshänseende falla under annan central kristidsmyndighet men som i övrigt äro jämförliga med eller eljest närstående de med förbudet avsedda varorna. Med hänsyn härtill torde ytterligare böra stadgas att, där central kristidsmyndighet meddelat handelsförbud beträffande vissa varor, annan central kristidsmyndighet må, i den mån särskilda förhållanden därtill föranleda, utsträcka förbudet att gälla jämväl beträffande ransonerade varor hörande till sistnämnda myndighets verksamhetsområde.

Såsom livsmedelskommissionen föreslagit bör meddelat handelsförbud gälla så länge varan i fråga är underkastad ransonerung eller till dess förbudet dessförinnan av vederbörande kommission upphäves. I författningen torde vidare böra utsägas, att den av handelsförbud drabbade handlanden skall äga att få de förbjudna varorna inlösta genom vederbörande kommissions försorg i den ordning och i enlighet med de närmare bestämmelser myndigheten meddelar. Självfallet bör denna rätt icke hava avseende å sådana varupartier, som enligt gällande bestämmelser skola vara förverkade. Ej heller bör rätten gälla i fråga om sådana partier, som inköpts eller tillverkats efter det handelsförbudet delgivits vederbörande.

Enligt livsmedelskommissionens utkast till författning i ämnet skall handlande, som bryter mot handelsförbudet, straffas med dagsböter eller fän-

gelse. Mot det föreslagna stadgandet har jag intet att erinra. Det bör framhållas att, därest försäljningen även innebär överträdelse av vederbörlig ransoneringsförfattning, gärningen blir straffbar jämväl enligt de för dylika överträdelser gällande straffreglerna och sålunda kan vid försvårande omständigheter medföra straffarbetsstraff enligt den i det föregående föreslagna lagen.

I författningen angående handelsförbud torde vidare böra upptagas vissa ersättnings- och förverkanderegler med avseende å de fall, där handlande bryter mot meddelat förbud. Enligt livsmedelskommissionens mening skulle den föreslagna kungörelsen angående särskilda påföljder vid överträdelser av ransoneringsförfattningarna äga tillämpning jämväl vid överträdelse av handelsförbud. Emellertid synes det, såvitt angår förevarande område, lämpligt att ersättnings- och förverkandereglerna införas i den författning som i övrigt reglerar frågan om meddelande av handelsförbud. Vad angår bestämmelsernas materiella innehåll torde böra stadgas att, om någon fälles till ansvar för överträdelse av meddelat handelsförbud, domstolen skall, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, förklara gods eller penningar, som den tilltalade i samband med överträdelser emottagit, ävensom de ytterligare förråd av de av förbudet omfattade varorna, som den tilltalade äger eller innehar, förverkade; om egendom, som skolat förklaras förverkad, ej kan tillrättaskaffas, bör den tilltalade i stället förpliktas utgiva dess värde. De sålunda föreslagna påföljderna kunna otvivelaktigt drabba ganska hårt; i nuvarande försörjningsläge lär det emellertid vara befogat att gå relativt hårt fram mot en handlande vilken, såsom här förutsättes, dels förbrutit sig mot ransonerings- eller prisbestämmelserna i sådan grad att handelsförbud meddelats, dels ock brutit mot det sålunda meddelade förbudet. Det må även erinras, att de föreslagna ersättnings- och förverkandepåföljderna icke äro ovillkorliga.

Äges varuförråd, som enligt de förenämnda reglerna kan förklaras förverkat, av annan än den tilltalade bör förverkandepåföljden icke få ådömas med mindre ägaren, där han är känd och anträffbar med stämning, erhållit underrättelse om målet i den ordning, som gäller för delgivning av stämning. Har ägaren gjort vad på honom ankommit till förhindrande av olaga försäljning, torde nämligen något förverkandebeslut icke böra komma i fråga; och självfallet bör ägaren beredas tillfälle att förebringa den utredning härutinnan han kan vilja åberopa.

I författningen om handelsförbud torde vidare böra upptagas vissa bestämmelser angående försäljning av förverkad egendom, angående husbondeansvar för handlanden m. m.

Med utgångspunkt från livsmedelskommissionens förslag och under beaktande av de synpunkter jag i det föregående framlagt har inom folkhushållningsdepartementet upprättats förslag till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor. — — — Lagen torde böra gälla tills

vidare och upphävas så snart något behov av densamma icke längre föreligger. Lagförslaget torde böra underställas riksdagen.»

Sedan *lagrådet* avgivit utlåtande över lagförslagen, hava desamma på vissa punkter undergått komplettering eller jämkning. I detta avseende må lämnas följande redogörelse:

I anledning av vissa av *lagrådet* framställda erinringar beträffande förslaget till lag om straff för överträdelse av vissa ransoneringsförfattningar m. m. har detta förslag i propositionen ändrats så, att såsom förutsättning för tillämpning av den i 2 § angivna straffskalan — fängelse eller straffarbete i högst två år — stadgats, att brottet med hänsyn till omständigheterna är att anse såsom grovt. Såsom exempel på omständigheter, som i allmänhet låta brottet framstå såsom grovt, hava upptagits de i det remitterade förslaget anförda exemplen på försvårande omständigheter. Härjämte hava vissa jämkningar av redaktionell art vidtagits i förslaget, avseende bland annat förslagets rubrik.

Beträffande förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor har efter hemställan av *lagrådet* i 3 § upptagits uttryckligt stadgande om rätt för ägare av vara att vid inlösen därav erhålla skälig ersättning samt meddelats föreskrift av innebörd att ersättningen, i fall då enighet icke kan vinnas, skall bestämmas av riksvärderingsnämnden. Vidare hava i enlighet med vad *lagrådet* därom hemställt i lagförslaget upptagits vissa bestämmelser om rätt att hos Kungl. Maj:t överklaga beslut jämlikt 1 eller 2 § samt om förbud mot klagan över beslut jämlikt 3 §; samtidigt har meddelats föreskrift, att myndighets beslut jämlikt 1 eller 2 § skall utan hinder av förd klagan lända till efterrättelse intill dess annorlunda förordnas.

Lagrådet har slutligen uttalat, att mål om förbud mot vidare utövande av handel med ransonerad vara eller om vägrad återkallelse av sådant förbud borde tillhöra regeringsrättens upptagande och avgörande. I anledning härav har statsrådet Bergquist i propositionen uttalat, att det ville synas lämpligare, att ärenden av nu ifrågavarande slag avgjordes av Kungl. Maj:t i statsrådet, detta med hänsyn till ärendenas nära samband med de i sådan ordning handlagda ärendena rörande ransoneringsförfattningarnas tillämpning.

I förevarande proposition framlägges dels förslag till lag om straff för överträdelse av vissa ransoneringsförfattningar och dels förslag till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor. *Utskottet.*

Det förstnämnda lagförslaget avser att möjliggöra en skärpning av straffen för vissa brott mot ransoneringsförfattningarna. För det fall, att brottet med hänsyn till omständigheterna är att anse såsom grovt — därvid särskilt skall beaktas, om gärningen avsett betydande myckenhet av varan

eller bevis angående sådan myckenhet eller avsett ett flertal legitimationskort — skall en särskild strängare straffskala tillämpas, omfattande fängelse eller straffarbete i högst två år. Å vilka brott den föreslagna lagstiftningen skall bliva tillämplig, angives genom särskilda brottsbeskrivningar i 2 §. Därvid har medtagits flertalet av de brott som enligt ransoneringsförfattningarna kunna medföra frihetsstraff. För att den nya lagstiftningen i det enskilda fallet skall vinna tillämpning å brott mot en ransoneringsförfattning, fordras emellertid därjämte, att Kungl. Maj:t enligt 1 § i den föreslagna lagen förordnat, att lagen skall äga tillämpning å författningen.

Att på detta sätt möjligheter skapas till skärpta ingripanden mot ransoneringsbrott av allvarlig beskaffenhet, är enligt utskottets mening att hälsa med tillfredsställelse. Utskottet tillstyrker därför förslaget. Det kan emellertid icke bestridas, att utformningen av den föreslagna lagstiftningen såsom en särskild fullmaktslag, vilken innehåller en skärpt straffskala för brott upptagna i de olika ransoneringsförfattningarna, medfört att svårigheter föreligga för allmänheten att få ett klart begrepp om de straffbestämmelser som skola gälla på förevarande område. Ransoneringsförfattningarna uppgå numera till ett mycket betydande antal, och ehuru de däri upptagna straffbestämmelserna i stor utsträckning äro överensstämmande, är dock detta icke någon undantagslös regel. Utskottet vill i detta hänseende särskilt peka på de olika bestämmelser som gälla i fråga om straffbarhet för den som *köper* ransonerad vara i strid med ransoneringsbestämmelserna. Utskottet vill därför framhålla angelägenheten av att de gällande straffbestämmelserna på området på lämpligt sätt bringas till allmänhetens kännedom genom en sammanställning omfattande samtliga hithörande författningar. Det förefaller också som om, då tillfälle därtill erbjuder sig, de nu i en mångfald skilda författningar upptagna straffbestämmelserna borde sammanarbetas till en särskild författning.

Förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor upptar bestämmelse att, då en handlande i väsentlig mån åsidosätter ransonerings- eller prisbestämmelse som meddelats beträffande ransonerad vara, förbud skall kunna meddelas för honom att idka handel med sådan vara och eventuellt även andra ransonerade varor. Befogenheten att meddela dylikt förbud skall enligt förslaget efter Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkomma central kristidsmyndighet. I motionerna I: 218 och II: 288 yrkas sådan ändring av lagförslaget, att ifrågavarande befogenhet i stället tilläggas domstol. Anledningen härtill är önskemålet om bättre garantier för ett objektivt bedömande av frågor om förbud skall meddelas; därvid har framhållits att ett dylikt förbud innebär ett synnerligen allvarligt ingrepp för den mot vilken förbudet riktar sig.

Jämväl utskottet har hyst betänkligheter mot att lägga så vidsträckta befogenheter i kristidsmyndigheternas händer som det i propositionen framlagda lagförslaget innebär. Utskottet har därvid särskilt fäst vikt vid att

förutsättningarna för rätten att meddela förbud äro tämligen obestämt angivna i lagförslaget; enligt dess ordalydelse skulle icke ens erfordras att åtal väckts för den förseelse å vilken ett förbud grundas. De centrala kristidsmyndigheterna kunna näppeligen anses skickade att utreda de faktiska förhållanden som skola ligga till grund för ett bedömande av huruvida vederbörande gjort sig skyldig till ett åsidosättande av ransonerings- eller prisbestämmelse. Det naturliga synes vara att utredning i detta hänseende verkställas av polismyndigheten och att prövning av frågan om vederbörande gjort sig skyldig till gärningen anföretros åt domstol, som ju har att avgöra om ansvar skall ådömas eller ej. Frågan om lämpligheten av ett handelsförbud bör åter avgöras av kristidsmyndighet. En tänkbar lösning av frågan om fördelningen av prövningsbefogenheterna mellan domstol och kristidsmyndighet skulle vara, att såsom förutsättning för att kristidsmyndighet skulle äga rätt att meddela förbud uppställdes, att den som förbudet avsåge genom laga kraft ägande utslag fällts till ansvar för gärning å vilken förbudet grundas. Detta skulle emellertid innebära att den förbudet avser skulle genom överklagande av domstolens utslag i ansvarsfrågan kunna för avsevärd tid framåt uppskjuta frågan om meddelande av förbud. Härigenom skulle syftet med den föreslagna lagen kunna i viss mån förfelas. Det synes med hänsyn härtill lämpligare att såsom förutsättning för meddelande av förbud uppställa, att *åtal blivit väckt* för gärning å vilken förbudet grundas. Om åtalet sedan ogillas eller fällande utslag undanröjes i högre rätt, bör tydligen förbudet omedelbart hävas av den kristidsmyndighet som meddelat detsamma.

Utskottet har öfvervägt huruvida icke därjämte borde krävas, att det anhängiggjorda åtalet avsåge gärning, som vore straffbar enligt den föreslagna lagen om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar och sålunda vore att betrakta såsom *grovt* brott. Utskottet har emellertid icke ansett sig böra uppställa något sådant villkor i lagtexten, främst med hänsyn därtill att enligt förslaget förbud skall kunna grundas även å ett åsidosättande av meddelad prisbestämmelse, för vilken gärning straff finnes stadgat i prisregleringslagen. Härtill kommer att vid upprepat åsidosättande av ransonerings- eller prisbestämmelse även en förseelse, som från straffrättslig synpunkt ej kan betecknas som grov, bör kunna utgöra grund för förbud. Det avgörande är, enligt 1 § första stycket i det nu behandlade förslaget, huruvida vederbörande i väsentlig mån åsidosatt meddelad ransonerings- eller prisbestämmelse.

Den av utskottet förordade ytterligare förutsättningen för meddelande av förbud synes böra kompletteras med den anordning, som föreslagits av lagrådet och jämväl påyrkats i motionen I: 217, nämligen att besvär över meddelande av förbud eller över vägrat upphälvande av meddelat förbud skola prövas av regeringsrätten. Uppenbarligen böra dylika mål erhålla skyndsam behandling. Det synes även påkallat, att särskilda regler givas om fattande

av beslut inom central kristidsmyndighet i ärenden av nu ifrågavarande art; därvid torde böra föreskrivas, att ärendena skola avgöras i plenum efter fördragning av juridiskt utbildad tjänsteman inom kristidsmyndigheten.

Genom dessa anordningar synas de i motionerna I: 218 och II: 288 framställda önskemålen i väsentlig mån hava blivit tillgodosedda. Tillräckliga garantier ha enligt utskottets mening härmed skapats för ett allsidigt och objektivt bedömande av frågor om meddelande eller hävande av förbud. Att föreskriva ytterligare inskränkningar i rätten att meddela förbud eller helt överflytta befogenheten å domstol har utskottet ansett icke vara lämpligt.

Utskottet förordar således, att 1 § i det framlagda förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor kompletteras med bestämmelser rörande förutsättningarna för meddelande av förbud av den innebörd som nyss angivits, samt att riksdagen för sin del antager ett av utskottet uppgjort förslag till lag om ändring i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, innebärande att besvärsmål rörande meddelande eller upphävande av förbud av ifrågavarande beskaffenhet skola prövas av regeringsrätten. Utskottet förutsätter tillika, att i samband med utfärdande av lagar i ämnet Kungl. Maj:t i administrativ ordning meddelar bestämmelser om prövningen inom central kristidsmyndighet av frågor om dylika förbud av den innebörd som ovan angivits.

Bestämmelserna i övrigt i det förevarande lagförslaget hava ej givit utskottet anledning till erinran.

Vad angår det i motionen I: 217 framställda yrkandet om utredning angående vidgad rätt att påfordra inlösen av varor, som ägaren genom ransoneringsförfattningar eller med stöd av sådana förbudits att förfoga över, vill utskottet framhålla, att denna fråga icke har något omedelbart samband med den nu föreslagna lagen. Yrkandet är av synnerligen vittutseende beskaffenhet och inrymmer åtskilliga svårlösta spörsmål. Då härtill kommer att något praktiskt behov av en reglering i förevarande avseende knappast gjort sig gällande, har utskottet ansett tillräcklig anledning icke föreligga för riksdagen att i detta sammanhang hos Kungl. Maj:t begära utredning av frågan.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen ville antaga följande i propositionen framlagda förslag till

L a g

om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

I fråga om brott mot sådana av Konungen i anledning av rådande utomordentliga förhållanden utfärdade författningar, som angå reglering av handeln med eller förbrukningen eller användningen av vissa varor eller avse åtgärder till förberedande av sådan reglering, skall i den mån Konungen därom förordnar, jämte de i författningarna meddelade straffbestämmelserna, gälla vad i denna lag stadgas.

2 §.

När Konungen beträffande viss författning meddelat förordnande enligt 1 §, skall, om brottet med hänsyn till omständigheterna är att anse såsom grovt, med fängelse eller straffarbete i högst två år straffas

1) den som överlåter eller ur egen rörelse uttager vara i strid mot vad som är stadgat i författningen eller som bryter mot villkor, som med stöd av författningen föreskrivits för tillgodonjutande av inköpslicens eller annat tillstånd eller medgivande varom i författningen förmäles;

2) den som förvärvar vara under sådana förhållanden, att han är förfallen till ansvar jämlikt författningen;

3) den som uppsåtligen underlåter att i anteckningar, som skola föras jämlikt författningen, införa uppgift som bort i sådana anteckningar införas eller som i sådana anteckningar inför veterligen oriktig uppgift;

4) den som underlåter att fullgöra deklarationsskyldighet, som åligger honom jämlikt författningen, eller som lämnar veterligen oriktig uppgift vid fullgörande av deklarations- eller uppgiftsskyldighet, som åligger honom jämlikt författningen;

5) den som obehörigen förskaffar sig eller annan sådan inköpslicens eller sådant inköpskort eller annat bevis om rätt till förvärv av vara, som utfärdats med stöd av författningen, eller som, i syfte att obehörigen förskaffa sig eller annan sådant bevis eller att förskaffa sig eller annan sådant bevis å större myckenhet av varan än som eljest skolat erhållas, till vederbörande myndighet eller dess ombud lämnar medvetet oriktig uppgift;

6) den som obehörigen förskaffar sig eller annan legitimationskort, som med stöd av författningen utfärdats för möjliggörande av kontroll vid utdelning av inköpskort för ransonerade varor och av andra dylika handlingar, eller som, i syfte att obehörigen förskaffa sig eller annan sådant legitima-

tionskort, till vederbörande myndighet eller dess ombud lämnar medvetet oriktig uppgift.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen avsett betydande myckenhet av varan eller bevis angående sådan myckenhet eller avsett ett flertal legitimationskort.

Ej må till straff enligt denna lag dömas, där gärningen är straffbar enligt allmänna förfogandelagen eller är enligt strafflagen med strängare straff belagd.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

B) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor — måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

L a g

om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Har Konungen i anledning av rådande utomordentliga förhållanden genom särskild författning förordnat, att vara icke må försälgas eller eljest överlåtas annat än i den ordning, som i författningen angives, eller i den ordning och under de villkor vederbörande centrala kristidsmyndighet bestämmer, må efter Konungens bemyndigande den centrala kristidsmyndigheten, därest någon som idkar handel med den sålunda ransonerade varan i väsentlig mån åsidosätter av Konungen eller av kristidsmyndighet beträffande varan meddelad ransonerings- eller prisbestämmelse, meddela förbud för honom att saluhålla eller försälja eller annorledes överlåta sådan vara ävensom, i den mån myndigheten finner särskilda förhållanden därtill föranleda, övriga till myndighetens verksamhetsområde hörande ransonerade varor.

Förbud må ej meddelas i annat fall än då åtal blivit väckt för gärning å vilken förbudet grundas. Varder åta-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

let ogillat eller fällande utslag upphävt av högre rätt, skall förbudet omedelbart hävas av kristidsmyndigheten.

Har central kristidsmyndighet meddelat förbud enligt första stycket, må annan central kristidsmyndighet som erhållit i samma stycke avsett bemyndigande, i den mån särskilda förhållanden därtill föranleda, utsträcka förbudet att gälla jämväl ransonerade varor hörande till sistnämnda myndighets verksamhetsområde.

Förbud, varom i denna paragraf förmäles, skall delgivas vederbörande i den ordning, som angående delgivning av stämning är stadgad.

2 §.

Förbud att saluhålla eller överlåta vara gäller så länge av Konungen meddelat förordnande, som i 1 § sägs, gäller med avseende å varan eller till dess förbudet dessförinnan av vederbörande centrala kristidsmyndighet upphäves.

3 §.

Då förbud meddelats jämlikt 1 § vare den, för vilken förbudet meddelats, berättigad att få de förråd av de av förbudet omfattade varorna, som han vid delgivningen av förbudet äger, inlösta genom vederbörande centrala kristidsmyndighets försorg mot skälig ersättning i den ordning och enligt de närmare bestämmelser i övrigt myndigheten meddelar. Vinnes ej enighet om ersättningen, skall denna bestämmas av riksvärderingsnämnden.

4 §.

Saluhåller eller överlåter någon vara i strid mot förbud, som i 1 § sägs, straffes med dagsböter eller fängelse.

5 §.

Fälles någon till ansvar jämlikt 4 § skall domstolen, där ej särskilda förhållanden till annat föranleda, förklara gods eller penningar, som den tilltalade i samband med överträdelsen mottagit, ävensom de förråd av de av förbudet omfattade varorna, som den tilltalade äger eller innehar, förverkade eller, om egendom som sålunda skolat förklaras förverkad ej kan tillrättaskaffas, förplikta den tilltalade att utgiva dess värde.

Äges varuförråd, som i föregående stycke avses, av annan än den tilltalade, må förrådet icke förklaras förverkat med mindre ägaren, där han är känd och anträffbar med stämning, erhållit underrättelse om målet i den ordning, som angående delgivning av stämning är stadgad.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Förklaras vara jämlikt denna paragraf förverkad, skall även emballage eller kärl, i vilket varan förvaras, vara förverkat.

6 §.

Förverkad egendom skall försäljas mot skälig betalning och under iakttagande av de föreskrifter, som gälla för överlåtelse av egendom av det slag varom fråga är.

Har varuförråd, som i 5 § avses, tagits i beslag jämlikt lagen om vissa tvångsmedel i brottmål må, därest varan är underkastad förskämning eller snar förstörelse, myndighet som förordnat om beslaget eller, där beslaget verkställts utan sådant förordnande, den myndighet, på vilken ankommer att pröva huruvida beslaget skall bestå, genast försälja egendomen under iakttagande av bestämmelserna i första stycket.

7 §.

Husbonde ansvarar för förseelse, varom i 4 § förmäles, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore förseelsen begången av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja.

8 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, ävensom behållna försäljningssumman för förverkad egendom eller belopp, som jämlikt 5 § utgives i stället för sådan egendom, skola tillfalla kronan.

9 §.

Klagan över beslut, som central kristidsmyndighet meddelat i fråga om tillämpning av 1 eller 2 §, skall föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till folkhushållningsdepartementet före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhöll del av beslutet. Utan hinder av däröver förd klagan skall myndighetens beslut lända till efterrättelse, intill dess annorlunda förordnas.

Över beslut, som avser tillämpning av 3 §, må klagan icke föras.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

C) att riksdagen måtte, i anledning av det i propositionen framlagda förslaget till lag om förbud i vissa fall mot handel med ransonerade varor samt med bifall i denna del till motionen I: 217, för sin del antaga följande förslag till

L a g

**angående ändrad lydelse av 2 § 14:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3)
om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.**

Härigenom förordnas, att 2 § 14:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

14:o) mål om inmutning — — — och pensionat;
mål om förbud mot vidare utövande av handel med ransonerad vara eller om vägrad återkallelse av sådant förbud;
mål om beslut av tillsynsmyndighet över registrerade understödsföreningar — — — andra personalstiftelser;

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

D) att de i ärendet väckta motionerna, i vad de icke kunna anses besvarade genom utskottets hemställan under B) eller C), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 april 1942.

På första lagutskottets vägnar:

N. GÄRDE.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar Gärde, Wagnsson, Eskhult, Theodor Magnusson, Brandt, Caap, Ahlkvist och Siljeström;

från andra kammaren: herrar Hedlund i Östersund, Björling, Berg*, Lindberg i Stockholm, Andersson i Mölndal och Birke, fröken Öberg samt herr Gustafsson i Lekåsa*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

¹ Senaste lydelse, se 1937: 410.